

Vztah umělce a publika

Umělec je člověk, využívající své dovednosti (své umění) k vyjádření myšlenky či pocitu. Zejména takového, který nelze vyjádřit v běžné komunikaci. Nejde zde však pouze o předání zprávy jako takové, ale taky o způsob, jakým je předávána. Jinými slovy obsah sdělení je stejně důležitý, jako jeho forma. Publikum je tedy skupina lidí nebo i jednotlivců, přijímající tuto zprávu. V psychologii bývá označován jako recipient. Tento vztah je nazýván komunikací uměním a skládá se z několika fází, a to jak na straně, tak na straně recipienta.

Nejprve musí na straně autora vzniknout motivace k tvorbě, ta vychází z potřeb – nejčastěji potřeby estetické (dále potřeba seberealizace atd.). Následuje tvůrčí záměr neboli sdělovací intence. Ta předesílá obsahový rámec celého díla a postupně je upřesňována nejen výběrem informací (myšlenek, pocitů...), jež bude dílo obsahovat, ale také v závislosti na zvoleném uměleckém kódu. Umělecký kód je pro každý druh umění specifický, může se jednat o jazyk v případě literatury, či barvy a tvary v případě výtvarného umění. Kódováním se v díle objektivizuje záměr a obsah umělecké výpovědi, jež je subjektivním duchovním vlastnictvím autora. Jinými slovy autor hledá způsob, jak zobrazit svůj pocit. Po úspěšném zakódování následuje poslední fáze, a to vyslání zprávy či zveřejnění. Zde se může jednat o výstavu, koncert, divadelní představení atd.

První fází na straně příjemce je opět motivace. Motivace k recepci uměleckého díla může vycházet, rovněž jako motivace k tvorbě, z estetické potřeby, ale také z řady jiných potřeb jako je například potřeba zábavy, poznání či odreagování. Důležitou roli zde hrají také receptivní předpoklady a očekávání, předurčeny preferencemi (umělců, druhů umění...), zájmem (o konkrétní téma), momentální náladou a dalšími psychologickými faktory. Souhrnem těchto faktorů vzniká receptivní záměr, který pomůže recipienta naladit na konkrétní představení. Další fází je příjem zprávy neboli vnímání uměleckého díla, kdy je odraz díla vytvářen v hlavě konzumenta. Nyní následuje dekodování původní zprávy recipientem, který má dospět k co možná nejpodobnějšímu zážitku jako autor. Zde napomáhá zasazení díla do sociálně-kulturních souvislostí, případně znalost symboliky a konfrontace s vlastními životními zkušenostmi. Poslední fází je interpretace uměleckého díla, čili zařazení vnímaného díla do kontextu života a osobnosti recipienta. Interpretace zahrnuje například výklad smyslu díla ve vztahu k jiným dílům autora, kulturnímu a historickému kontextu či vlastní osobě recipienta (názory, zkušenosti...).

Jako konkrétní příklad komunikace uměním zvolme výtvarné umění. Základními složkami jeho řeči jsou bod, linie, plocha, objem, barva, tvar, těleso, prostor, světlo a stín, kompozice. Většina těchto složek se vzájemně ovlivňuje či působí společně jinak než odděleně.

Osamoceně stojící bod působí centricky, přitahuje pozornost. Naproti tomu skupina tří a více bodů tvoří pole, vymezuje plochu.

Horizontála vyjadřuje klid, rovnováhu a šířku. Vertikála reprezentuje růst, lehkost, štíhlost. Šikmá linie vyjadřuje napětí či neklid. Lomená linie – ostrá křivka je projevem racionality, vlnovka měkkosti (také mužský x ženský prvek).

Velké plochy působí dojmem stability, klidu, pevnosti a vyrovnanosti. U malých ploch je tomu obráceně. Plochy mohou být rovinné či zakřivené, pravidelné či nepravidelné, a jasně či nejasně ohraničené. Co do poměru jejich velikosti, psychicky nejspokojivější je poměr zlatého řezu.

Velké objemy působí jako těžké, nehybné, pomalé či nepružné. U objemů malých je tomu naopak. Záleží zde však také na tvaru, případně materiálu tělesa.

Barva má v malířství hned několik uplatnění, největší význam pak mají její základní vlastnosti, a to tón, sytost a světlost. Barva přispívá k charakterizaci věcí svým informačním obsahem (barva plodu vypovídá o jejich zralosti), dále má emotivní význam, který je dán jednak jejich povahou (teplé x studené, světlé x tmavé či syté x bledé barvy) a jednak podmíněn zkušeností (červená znamená krev atd.). Dále může barva nést význam symbolický či asociativní (modrá -> voda -> koupání...). Barevná tonalita pak vyjadřuje náladu či atmosféru díla (ladění barev do červena – západ slunce, do modra – brzké ráno či chladnost atd.).

Tvar je spolu s barvou nejvýznamnější kategorií, je nadřazen bodu, linii, ploše či tělesu, zároveň z nich však může sestávat. Tvary, mající určitý vnitřní smysl, vnímáme jako perceptivní pojmy. Perceptivní pojem je obecný, jeho výtvarné vyjádření je však vždy unikátní (například zobrazení lidského těla jako kolečko a pět čárek místo těla a končetin – konceptuální podoba). Tvary mohou být plošné či prostorové, otevřené nebo zavřené, aktivní nebo pasivní, tvrdé a měkké, symetrické či asymetrické. Plošně koncipovaná malířská díla počítají s využitím barevných ploch, naproti tomu plastičnost tvarů zdůrazňuje prostorovou hloubku obrazu. Otevřené tvary působí jakoby v těsnější interakci s okolím na rozdíl od tvarů uzavřených, které působí spíše izolovaně. Otevřený tvar také spíše naznačuje probíhající nebo budoucí dění, na rozdíl od tvaru uzavřeného, který působí jako dokonalý, tedy s ukončením děním. Pasivní tvary vykazují stabilitu a rozvíjejí se spíše do šířky, zatímco aktivní tvary směřují vzhůru, napodobují pohyb nebo ho alespoň evokují. Mezi tvary tvrdé lze zařadit čtverec, krychli či obdélník. Kruh, kouli a válec pak mezi tvary měkké.

Prostor lze v malířství vyjádřit například pomocí lineární perspektivy či použitím světlých nebo tmavých barev, které prostor opticky zvětšují, respektive zmenšují.

Světlo je v malířství využito např. v technice šerosvitu, kde má za úkol oddělit předmět pozornosti od pozadí. Může však také nést symbolický význam – světlo znamená život, tma znamená smrt či popření.

Kompozice může být lineární, barevná, světelná či figurální a znamená uspořádání prvků tak, aby tvořily vyváženou skladbu.

Zdroje:

Kulka, J.: Psychologie umění. Praha 1991

Volek, J.: Základy obecné teorie umění. Praha 1968